
Recenzní studie

O skepticizmu a filosofii u Davida Huma

Hynek Janoušek —

Filosofický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Praha

Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové

janousek@flu.cas.cz

Abstrakt:

Text studie analyzuje knihu Zuzany Parsuníkové *David Hume, Sceptic*, jež klade filosofii Davida Huma do rozporu mezi radikální skeptis plynoucí z reflexe lidského poznání a přirozenou vírou, jejíž genezi nedokáže skeptické pochybnosti narušit. Hume přijímá radikální skeptis i meze, které stanovuje lidskému rozumu. Praktikovatelná filosofie se však musí podřítit víře ve společný svět a prospěšně zkoumat principy lidského jednání a soužití ve společensko-morální oblasti. Vpsledu se filosofie stává návodem ke šťastnému životu.

Ve své druhé části zde předkládaná studie využívá Humovu koncepci lásky k pravdě, aby ukázala hlubší souvislost mezi funkcemi filosofie u Huma, a na základě výkladu Humova pojetí vztahu obtížné a snadné filosofie kritizuje autorčin výklad epistemologické funkce obtížné filosofie.

Klíčová slova: David Hume, pyrrhonismus, skepticizmus, epistemologie

DOI: <https://doi.org/10.46854/fc.2020.4r.623>

Zuzana Parusníková: David Hume, Sceptic¹

Springer 2016. 126 s.

Analýza

Knih Zuzany Parusníkové *David Hume, Sceptic* vyšla anglicky v roce 2016 v edici „SpringerBriefs in Philosophy“ nakladatelství Springer. Svým názvem odkazuje edice na stručné studie, jež mají informovat čtenáře o zvolené

1 Tato studie je výsledkem grantu GA ČR 17–06904S „Meze rozumu ve věku rozumu: spory ve filosofii 18. století“, řešeném na Filosofickém ústavu Akademie věd ČR a Filozofické fakultě Univerzity Hradce Králové.

filosofické problematice – kniha se na 126 stranách zaměřuje na skeptický rozměr epistemologie Davida Huma. Ten autorka pokládá za určující pro pochopení Humova filosofického systému. V tom navazuje na výklad vlivu skeptického myšlení na raně novověkou filosofii, včetně filosofie Davida Huma, hájenou Richardem Popkinem či Robertem Fogelinem.² Podle nich je pro Humovu epistemologii podstatný ničím nezmírněný pyrrhonismus, který je korigován netečností našich základních přesvědčení vůči skeptickým důkazům své racionální neodůvodněnosti. Tuto korekci, která se netýká platnosti skeptických argumentů, používá Hume ke kritice starověkého pyrrhonismu, který považoval od člověka nemožné – a sice zdržení se soudů týkajících se reálné povahy jsoucího. Kniha se tak zdůrazněním významu skeptických prvků Humovy filosofie vymezuje vůči naturalizujícímu a harmonizujícímu výkladu filosofie Davida Huma.³

Autorka vidí tři zdroje Humova skepticismu: karteziánský (popsaný v kapitole 1), empirický (představený v kapitole 2) a pyrrhónský (kapitoly 3 a 4). Na rozvedení Humovy verze pyrrhónského skepticismu je založena i pátá, závěrečná kapitola o Humově názoru na funkci filosofie.

V Descartovi spatřuje autorka myslitele, který zásadně přispěl k zániku staršího ontologicky zaměřeného, platónského a aristotelsko-scholastického pojetí světa. Svět se v těchto koncepcích, a to zejména u Aristotela, vyznačoval svou kvalitativní povahou a účelovým uspořádáním. Člověk byl jeho částí a byl schopen ho poznat. S příchodem Descartova pochybování tento hodnotový řád definitivně mizí. Descartes se podle autorky stává objevitelem autonomie moderního subjektu, který má však bezprostředně zajištěný přístup pouze k aktům a obsahům své mysli a konstituuje fenomenální svět z „vlastních zdrojů“ (s. 8–14).⁴ V tomto bodě se autorčin text blíží známému výkladu Descartovy role v moderní filosofii od Edmunda Husserla.⁵ V líčení zlomu v pojetí chápání světa v 16. a 17. století naopak navazuje na výklad, který hájil např. Arthur Lovejoy či Alexander Koyré.⁶ Autorka má za to, že Descartes zahlédl pravý fenomenalismus, avšak zalekl se jej a uchýlil se k metafyzické spekulaci, která měla zamezit nebezpečným výsledkům metodické skepse. S takovýmto hlediskem, které v Descartovi spatřuje objevitele moderní sub-

2 Např. Popkin, R., David Hume: His Pyrrhonism and his Critique of Pyrrhonism. *The Philosophical Quarterly*, 1, 1951, No. 5, s. 385–407; týž, *The History of Scepticism. From Savonarola to Bayle*. Oxford, Oxford University Press 2003; Fogelin, R., *Hume's Scepticism in The Treatise of Hume Nature*. London, Routledge 1985.

3 Viz např. Smith, N.-K., *The Philosophy of David Hume*. Bombay–Calcutta–Madras, Macmillan 1941.

4 Všechny stránkové odkazy v závorkách v textu se vztahují k recenzované publikaci.

5 Husserl, E., *Karteziánské meditace*. Přel. M. Bayerová. Praha, Svoboda 1968.

6 Lovejoy, A., *The Great Chain of Being*. Harvard, Harvard University Press 1971; Koyré, A., *Od uzavřeného světa k nekonečnému vesmíru*. Přel. P. Horák. Praha, Vyšehrad 2004.

jektivity, by šlo polemizovat. Jde v podstatě přímo proti výkladu, podle něž šlo Descartovi od počátku o metafyzickou rekonstrukci přístupu k objektivnímu světu a o založení přírodních věd (ve smyslu věd o *res extensa*) na novém základě. V textu se však autorkou předložené stanovisko nehájí proti jiným pohledům.⁷

V oddílu kapitoly věnované „novému Humovi“ autorka shrnuje své odmítnutí skepticko-realistického výkladu „nového Huma“, které hájí Galen Strawson či John Wright. Podle tohoto výkladu Hume nepochyboval o reálné existenci příčinnosti ve světě, odmítal pouze naši schopnosti poznat ji.⁸ Hume je podle tohoto výkladu ontologickým realistou a zároveň epistemologickým skeptikem. Podle Parusnikové zastánci nového výkladu Huma oscilují mezi silnějším a slabším pojetím. Podle slabšího pojetí Hume pouze odmítá popřít, že příčinnost reálně existuje. To je ovšem tak slabé čtení, že se neprotiví skeptickým výkladům Huma. Ty přece hájí názor, že Hume reálnou existenci příčinnosti ani nepopírá, ani netvrdí. Navíc podle autorky domnělé starohumovské pojetí, podle něž Hume reálnou existenci příčinnosti popírá, nelze v sekundární literatuře bezpečně dohledat (s. 21–22).

Silné pojetí Humovi připisuje ontologický závazek existence reálné příčinnosti. V tom však jde proti radikálně skeptickým momentům Humovy filosofie, v nichž se zdůrazňuje naše neschopnost vyjít za percepcce lidské mysli a v nichž se příčinnost redukuje na subjektivní pocit donucení mysli k přechodu od impresie k ideji (s. 20).

U Huma lze podle mne nalézt pasáže, které na první pohled podporují jak radikálně skeptický, tak umírněně realistický výklad. Celou věc dále komplikuje otázka možného vývoje Humova myšlení v období mezi vydáním *Pojednání o lidské přirozenosti* a *Zkoumání o lidském rozumu*.⁹ Nejde tedy ani tak o to vyjádřit jeden či druhý názor založený na výběru jistých míst Humova textu, nýbrž pokusit se vzájemně si protirečící pasáže vyložit v jednotném smyslu. Kniha se však o nic takového nepokouší.

Empirický zdroj Humovy skepse vidí Zuzana Parusniková v konsekventním provedení fenomenalistického postoje u Huma a v jeho obratu k popisu

7 I v jiných částech knihy občas zaznějí poměrně radikální obecná tvrzení. Např. na s. 13 se tvrdí, že Hume předpokládal, že percepcce mysli musí být neseny substrátem, na „jehož scéně se objevují“; na s. 41–42 se řekne, že Kant otevírá jako první diskuzi nad vrozenou povahou kognitivních dispozic a patří spíše na stranu nativismu, apod. Tato tvrzení jdou proti mnoha známým interpretacím Huma a Kanta. Měla by být tedy v knize nějak obhájena.

8 Svůj názor na novohumovství představila Zuzana Parusniková ve stati „Polemika s Hillovým pojetím nového Huma“ (*Teorie vědy*, 35, 20013, č. 1, s. 127–138). Zmiňovaní autoři a další účastníci debaty týkající se nové interpretace Huma představili své názory v antologii: Read, R. – Richman, K. (eds.), *The New Hume Debate*. New York, Routledge 2000.

9 K tomu viz Hill, J., Hume's Theory of Causation: Is There More Than One? *Teorie vědy*, 33, 2011, č. 2, s. 233–249.

základních operací lidské mysli. Hume se drží principu, podle nějž se faktické vědění odvozuje ze zkušenosti a pozorování. Hlásí se tak podle Parusnikové k Newtonově experimentální metodě, jež odmítá používat metafyzické spekulace pro vysvětlení pozorovaných jevů.¹⁰ Zkušenost v pravém smyslu je však vždy zkušeností o obsazích naší mysli. Humovo trvání na tom, že jednoduché ideje jsou pouze kopie jednoduchých impresí a že termíny, jejichž význam nelze vykázat poukázáním na impresi, jsou prázdné, přivádí Huma ke skeptickým náhledům – některé základní ideje, jako např. idea příčinných vztahů, identity či externality fenomenálních předmětů či idea vlastního trvalého já, se ukazují být fikcemi. Tyto fikce jsou však výsledky přirozených mechanismů lidské mysli, jejichž funkce je vůči znepokojivým výsledkům epistemologické reflexe imunní. Autorka proto odmítá vidět v principu kopírování impresí idejemi pouhý psychologický popis lidské přirozenosti a zdůrazňuje jeho normativní povahu a konflikt, který z ní vyplývá. Využití experimentální metody popisu lidské mysli nás vede k náhledu, že naše myšlení a jednání se řídí teoreticky neospravedlnitelnými přesvědčeními, jichž se nemůžeme vzdát, chceme-li se vůbec udržet při životě. Tím se koriguje radikální skepticismus, podle nějž se máme zdržet všech soudů o povaze na mysli nezávislé reality. Podlamuje se i nárok přírodních věd na to, že tuto realitu poznává. Huma, který podle autorky čerpal mnoho podnětů z pyrrhonismu, takový výsledek netrápil, o přírodní vědy se nijak zvláště nezajímal (s. 43). Mnohem větší úsilí věnoval popisu mentálních funkcí a formulaci nové „neopyrrhónské“ funkce filosofie.

Poslední tři kapitoly knihy se věnují recepci a transformaci pyrrhonismu v Humově díle. Ta je autorkou zprvu vyložena na pozadí Montaignovy recepce starověké pyrrhónské tradice. Následuje výklad nových pyrrhóniků Gassendiho a Hueta, kteří akceptovali nevyvratitelnost pyrrhónských argumentů, snažili se však zároveň vyhradit prostor pro rozvoj empirických věd. Ty se mají omezovat na pravděpodobnostní tvrzení o tom, jak se nám věci jeví. Podle autorky však takovýto konstruktivní směr empiricky-skeptického uvažování akceptuje existenci vnějších předmětů a možnost vědy predikovat budoucí stav věcí, která je založena v povaze věcí samých (s. 62). Tím překračuje hranice radikální skepse a směřuje k umírněné skepsi. Hume oproti tomu podle autorky navazuje na radikální, ničím neomezený skepticismus, s nímž se seznámil v díle Pierra Bayla. Odmítá však Baylův obrat k náboženské víře. Místo toho se Hume obrací k přirozeným principům, které zaklá-

¹⁰ Přesný smysl Newtonovy metody vzhledem ke spekulativně metafyzické povaze jeho textů zabývajících se prostorem, náboženskými výklady světa či alchymií a spojitost Newtonovy metody s experimentální metodou, která se v Anglii rozvíjela od doby Francise Bacona, v knize vyložen není.

dají instinktivní, avšak neospravedlnitelnou víru ve vnější svět a vztahy přičinnosti v něm. Na tomto základě koriguje Hume podle autorky i starověký pyrrhonismus. Požadavek absolutního zdržení se soudu a dosažení neotřesitelného a netečného stavu myslí, které propagoval starověký skepticismus, považuje Hume za nesplnitelný a nebezpečný. Důsledné setrvání ve skeptických pochybnostech působí bolestný duševní rozklad. To neznamená, že by Hume rozpor mezi skeptickými výsledky epistemologické reflexe a vírou popíral. Základní podmínkou pravé filosofie však podle Huma je, že se podle ní dá žít, že má být příjemná, užitečná a že má vést k šťastnému lidskému životu. To radikální skepse neumožňuje (s. 75). Výsledky radikální skepse Hume tedy uznává, ale neřeší – tím je jeho filosofie v kontextu raně novověké filosofie podle autorky ojedinělá.¹¹ Pravá filosofie, která život naopak umožňuje, se drží víry ve společně sdílený reálný svět a směřuje k přirozenému uvažování (s. 84). Na skeptickou lekci tato filosofie nezapomíná. Umírněná skepse nás ve filosofické oblasti chrání před bájením metafyziky, v oblasti náboženství a politiky před pověrečností a fanatismem. Zároveň nás vede k řešení problémů, jež odpovídají schopnostem lidského rozumu. Jednotlivci doporučuje „smíšený život“, v němž se teoretické a estetické zájmy snoubí se zaměstnáním a příjemnou společenskou zábavou.

Humovo řešení rozporu mezi skepsí a povahou základních mechanismů naší myslí se autorce daří vylíčit s využitím četných odkazů na sekundární literaturu. Její kniha tak může sloužit jako úvod do jednoho ze zajímavých proudů výkladu Huma, s nímž se vyplatí seznámit každému, kdo se nad Humovým dílem zamýšlí.

Doplnění a kritika

Vztah užitečnosti a libosti pravé filosofie

Text knihy představuje tři cíle pravé filosofie, již se máme zabývat po pragmatikém odmítnutí přehnaného skepticismu. Pravá filosofie má být obecně užitečná, příjemná a má napomáhat štěstí lidského života. Byť s tímto výčtem lze podle mě souhlasit, popis těchto cílů není v knize příliš provázaný. Hlubší vazbu mezi nimi je podle mne třeba hledat v Humově teorii lidské přirozenosti. To se týká zejména prvních dvou bodů, jejichž souvislost sám Hume vykládá v poslední kapitole druhé knihy *Pojednání: „Zvědavost, čili*

11 Zuzana Parusniková připouští, že Hume opouští kritické vyrovnání s výzvami radikální skepse snad až příliš rychle a že pouhé „uzávorkování“ radikální skepse a obrat k pravé filosofii se může jevit také jako bezradnost (s. 108–109).

láska k pravdě¹². Tato kapitola je v humovské literatuře spíše přehlížená,¹³ přestože sám Hume hovoří o tom, že v ní zkoumá první zdroj všech svých zkoumání,¹⁴ a sice zvědavost čili lásku k pravdě.¹⁵

Jelikož filosofická zkoumání jsou činností předpokládající akt vůle, musí je podle Huma, který popírá, že by lidskou činnost mohl motivovat rozumový náhled, motivovat nějaká *vášeň*. Tuto vášeň vidí Hume v lásce k pravdě. Ta je tak zvláštní vášní, že ji Hume nemohl podle vlastních slov vyložit v rámci svého pojednání vášní a musel s jejím výkladem počkat až na jeho závěr.¹⁶

Veškeré objevování pravdy, k němuž tato vášeň svádí lidi, kteří mají sklon k teoretickým zkoumáním, musí být podle Huma příjemné, aby mohlo být soustavně prováděno. K tomu je potřeba, aby šlo o činnost vyžadující duchaplnou námahu. Právě takováto námaha je ve vědách hlavním zdrojem potěšení, které z nich čerpáme. Řešit snadné problémy nás netěší. I když však potěšení plyne z činnosti samé, a nikoliv bezprostředně z hodnoty jejího cíle, musí mít *také* cíl, na jehož dosažení je člověk schopen zaměřit pozornost. To je však pouze takový cíl, který je důležitý, tj. pravda, kterou je užitečné znát. Veškerá intelektuální činnost proto vyžaduje *sympatii* (vcitění) do pocitů, které k ní chovají její příjemci. Užitečné předměty totiž jejich uživatele těší a vcitění do tohoto potěšení je pro nás samé potěšující. Hume zdůrazňuje, že se nemusíme vcítovat do žádných konkrétních osob, stačí si pouze užitek pro nějakého uživatele vágně zobrazovat, tj. stačí nám, jak Hume říká, pouze *stín* emoce.¹⁷ Proto se může při vědomí důležitosti svého díla osaměle namáhat např. misantropický filosof. I stín potěšení pramenící z obrazného vcitění mu totiž k motivaci stačí.¹⁸ *Pravá filosofie může být podle Huma příjemná, jen když je užitečná.*

Další dodatečnou podmínkou intelektuální námahy je příležitostný úspěch při hledání pravdy – anebo přinejmenším naděje na její dosažení. Trvalý neúspěch nakonec každého odradí.

12 Souvislost těchto dvou bodů s třetím zde ponechám stranou, neboť jejich výklad přesahuje možnosti této studie.

13 Výjimku tvoří článek Axela Gelferta „Hume on Curiosity“. *British Journal for the History of Philosophy*, 21, 2013, No. 4, s. 711–732.

14 Hume, D., *A Treatise of Human Nature*. Eds. L. A. Selby-Bigge – P. H. Nidditch. Oxford, Oxford University Press 1978, s. 448.

15 Již na konci první knihy *Pojednání o lidské přirozenosti* se Hume přiznává, že nedokáže „potlačit touhu poznat ze zvědavosti zásady morálního dobra a zla, povahu a základy vlády a příčiny různých vášní a sklonů, které mne podněcují a ovládají“. Hume, D., *Pojednání o lidské přirozenosti. Kniha 1: Rozum*. Přel. H. Janoušek. Praha, Togga 2015, s. 347. Srov. Hume, D., *A Treatise of Human Nature*, c.d., s. 271.

16 Hume, D., *A Treatise of Human Nature*, c.d., s. 448.

17 Tamtéž, s. 450.

18 Tamtéž.

Je zjevné, že u Huma má příjemnost právě filosofie nutný *sociální* rozměr a vyžaduje výkon obraznosti a vcítění. Problém přehnaného skepticismu není tedy pouze v tom, že vyžaduje vykonat nemožné, nýbrž i v tom, že pyrrhónská skepse likviduje podmínky možnosti soustavného intelektuálního „jednání“. Skepticismus je intelektuální činností, která vyžaduje odhlédnutí od sympateticky sdílené významnosti svých pravd. Otázkou také je, zda lze v rámci extrémního skepticismu vůbec hovořit o radosti z nalezení *pravdy*. Z řečeného je myslím jasné, že filosof se podle Huma nedokáže systematicky rozhodnout pro intelektuální činnost, kterou vyžaduje extrémní skepticismus, neboť lidská přirozenost nedokáže činnost plynoucí z takového rozhodnutí dlouhodobě *motivovat*. Tím se vysvětluje, proč je podle Huma nelibý a matoucí samotný *výkon*, a nikoliv jen rušivý *výsledek* přehnané skepse.¹⁹

Užitečnost vědy o lidské přirozenosti a přirozená kritika poznání

Ve své knize prezentuje Zuzana Parusniková Humův obrat od pravd extrémního skepticismu jako příklon k filosofii, jež se zaměstnává životem a žitím s druhými: „Filosofie se stává návodem k vyváženému, šťastnému životu (k Humově verzi ataraxie okořeněné pozemskými slastmi), propaguje umírněnost a skromnost v opozici k dogmatismu a fanatismu, respekt k tradici, obyčejům a aktivnímu angažování ve veřejném životě. Poté co pyrrhonismus posloužil jako zdroj smrtícího epistemologického skepticismu, pomáhá nyní přenést Humův zájem od epistemologie k morální filosofii.“ (s. xv)

Na některých místech autorka dokonce tvrdí, že pravá filosofie by měla být podle Huma snadná, zjevná a potěšující (s. 109). To občas vyvolává dojem, jako by se podle autorky Hume prostě odvracel od hluboké, temné, abstraktní a vysilující filosofie k pravé filosofii, jejíž provozování je potěšující a jež nakonec poskytuje jednotlivci návod na lidsky šťastný život.

Takováto interpretace by se zásadně minula s funkcí obtížně srozumitelné filosofie v Humově systému. Jak v *Pojednání o lidské přirozenosti*,²⁰ tak ve *Zkoumání o lidském rozumu*²¹ Hume zjevně setrvává v oblasti toho, co nazývá nesnadná či obtížně srozumitelná filosofie [abstruse philosophy]. Jedině ona, *je-li správně pěstována*, dokáže budovat základy vědy o lidské přirozenosti jakožto vědy o přirozených principech rozumění, morálky, kritiky a politiky. Jelikož se tento druh filosofie zabývá člověkem, nazývá Hume i ji v úvodu *Zkoumání* morální filosofii. Morální filosofie proto zahrnuje i obtíž-

19 Naopak skepticismus filosofie obrácené ke světu „tíší každou vášň s výjimkou vášně pro pravdu“. Hume, D. *Zkoumání o lidském rozumu*. Přel. J. Mural. Praha, Svoboda 1996, s. 70.

20 Hume, D., *A Treatise of Human Nature*, c.d., s. 271; též, *Pojednání o lidské přirozenosti. Kniha 1: Rozum*, c.d., s. 347–348.

21 Hume, D., *Zkoumání o lidském rozumu*, c.d., s. 24.

ná zkoumání lidského rozumu.²² Hume takováto zkoumání rozumu nazývá metafyzikou a toto označení často myslí pozitivně.

„Tolikrát jsme již promarnili síly ve zkoumáních tohoto typu, že je obvykle bez váhání odmítáme a umiňujeme si, že když už musíme napořád propadat chybám a iluzím, měly by být alespoň přirozené a zábavné. A vskutku, pouze odhodlaný skepticismus spolu s velkou dávkou lenosti může ospravedlnit toto nepřátelství k metafyzice. Je-li totiž vůbec pravda v dosahu lidských schopností, je určitě skrytá hluboko v temnotách a naději, že jí dosáhneme bez námahy, zatímco největší géniové při vynaložení obrovského úsilí selhali, musíme bezpochyby považovat za velmi domýšlivou a troufalou. Ve filosofii, kterou hodlám vyložit, žádné takové přednosti nepředstírám a považoval bych za vážnou námitku proti ní, kdyby byla takto přístupná a samozřejmá.“²³

Zmínit lze i Humův dopis příteli, ve kterém se mu snaží poskytnout literární návod ulehčující pochopení první knihy *Pojednání: „Všechny své výsledky ti předložím ke zkoumání. A bys je lépe pochopil, prosím tě, máš-li čas, aby sis jednou přečetl Malebranchovo *le Recherche de la verite*, Berkeleyho *Principy lidského poznání*, některé metafyzičtější články z Baylova *Slovníku*, jako např. ty o Zenonovi a Spinozovi. Descartovy *Meditace* by se také hodily, nevím ale, jestli budou u tvých přátel bez obtíží k nalezení. Tyto knihy tě přivedou k snadnému pochopení metafyzických částí mých úvah.“²⁴*

Totéž se opakuje v úvodu ke *Zkoumání*, kde Hume rozlišuje dvě *správné* cesty, jak dělat filosofii, a kde obtížně srozumitelná filosofie získává partnera ve filosofii snadné. Hume se i zde opět hlásí k filosofii abstraktní, všeobecně málo lákavé, nezábavné. Zkoumání tohoto typu potřebují jasné vyjadřování a dobrý styl, který je osvěží a zpřístupní, nakolik je to možné, potenciálnímu čtenáři. Na obtížné povaze této filosofie se tím však nic nemění. Tato zkoumání vyžadují od toho, kdo je provádí, odvahy, každá chyba zde má katastrofální důsledky, protože se nepohybujeme na familiární půdě.²⁵ Jelikož vyžadují značnou duševní námahu a duchaplnost, skýtá jejich realizace, navzdory všem potížím a překážkám, autorovi také potěšení. Snadná filosofie oproti tomu způsobuje čtenáři potěšení estetickou krásou a libostí obrazů, které vykresluje, nikoliv intelektuální námahou nutnou k jejímu osvojení. Odradí tedy právě filosofa, jemuž jde o odhalení základních principů, jež se v návodech na šťastný život nediskutují, a který chce ze zvědavosti provozovat abstraktní úvahy.

²² Tamtéž, s. 23.

²³ Hume, D., *A Treatise of Human Nature*, c.d., s. xv; týž, *Pojednání o lidské přirozenosti. Kniha 1: Rozum*, c.d., s. 62.

²⁴ Hume's Letter to Michael Ramsay, 26 August 1737. Citováno podle: Mossner, E. C., *The Life of David Hume*. Oxford, Clarendon Press 2011, s. 626.

²⁵ Hume, D., *Zkoumání o lidském rozumu*, c.d., s. 25.

Návodem ke šťastnému a příjemnému životu jednotlivců, který se pod trestem melancholie a zádumčivosti vyhýbá metafyzice,²⁶ je, jak jsme řekli, filosofie ve své přístupné formě. A mohli bychom se spokojit jen s ní, kdyby lidská přirozenost kvůli své zvědavosti a rozumové povaze neměla jistý sklon ke zneužití metafyzických úvah k zavádějícím spekulacím a kdyby těchto úvah nebylo již k ničemu dalšímu potřeba. Tak tomu však není: „... jedním pozoruhodným přínosem přesné a abstraktní filosofie [metafyziky] je její služba filosofii snadné a lidské, jež bez ní ve svých citech, doporučeních a úvahách nemůže nikdy dosáhnout dostatečného stupně přesnosti. ... Jakkoliv namáhavé se takové dovnitř zaměřené zkoumání může zdát, je nicméně něčím v určité míře potřebným pro toho, kdo by chtěl se zdarem popisovat viditelné projevy života a mravů.“²⁷

Skeptická lekce má sloužit k tomu, aby v rámci *principiální, metafyzické části filosofie* stanovila meze, které obtížně srozumitelná filosofie musí přijmout. Jedním z výsledku této lekce je, že se musí umírnit, musí sloužit filosofii snadné, mají-li mít její „anatomické“ pravdy rys užitečnosti.

Tím však Humův program nové výstavby racionality a racionálního pěstování vědění, které jediné je lidsky možné, teprve začíná. Pokud by totiž bylo přirozené to, co běžně a obvykle vzniká z přirozených operací lidské chápavosti, pak dogmatismus, fanatismus a pověra, které ze zkušenosti nevycházejí, jsou v rámci sdíleného světa *přirozenější* než jakékoliv zkušenostní pěstování vědění. Většinu našich běžných teoretických přesvědčení navíc podle Huma získáváme z opakování pouček, kterému uvykáme, když jsme vychováni, a nikoliv z vlastní zkušenosti. I zde je oblast, kterou je třeba podrobit postupnému prověření. „Nadpoloviční většina přesvědčení, která lidstvo považuje za platná, pochází z výchovy a principy, které jsou díky tomu implicitně přijímány, převažují nad těmi, které pochází z abstraktního uvažování nebo ze zkušenosti.“²⁸

Naše anticipace a naše víra nemusí být založeny ve zkušenosti, anebo mohou být založeny ve zkušenosti, která je nejasná a ambivalentní. Takové anticipativní soudy nejsou založeny *správně*. Tento rozdíl racionality a iracionality nepřichází o svůj význam kvůli tomu, že z hlediska filosofické reflexe nám pro každý přechod od zkušenosti ke zvykové anticipaci schází racionální zdůvodnění. Rozdíl mezi přesvědčením, které anticipuje na základě minulé zkušenosti (ať vlastní či věrohodně referované), a přesvědčením, které se

26 Tamtéž, s. 27–28.

27 Tamtéž, s. 28.

28 Hume, D., *A Treatise of Human Nature*, c.d., s. 117; týž, *Pojednání o lidské přirozenosti. Kniha 1: Rozum*, c.d., s. 190.

mylně opírá o neregulované či scestné výkony obraznosti a pramení z jiných přirozených mechanismů, zůstává u Huma ostrý a zásadní.

Návrat ke sdílenému světu je v rámci nauky o poznání, kterou se zabývá obtížně srozumitelná filosofie, v první řadě kritickým zkoumáním principů, které mají v rámci, který skepse sice dokáže zpochybnit, ale nedokáže účinně změnit, *založit* nauku o poznání v oblasti přírodních a morálních věd. Tyto principy jsou v oblasti poznání pravidla *druhého řádu*, které reflektují přirozenou činnost lidské mysli a které potřebují analýzu této činnosti ve smyslu „mentálního zeměpisu“.²⁹ Reflexe této činnosti nám v nauce o poznání umožňuje vyhnout se chybám v rozsáhlé oblasti pravděpodobnostního vědění, v němž se musí vědy i náš praktický život orientovat, má-li prospívat.

Není náhoda, že zdaleka největší část první knihy *Pojednání* je věnována analýzám počtu pravděpodobnosti v oblasti náhody a příčin a pečlivému rozebírání nefilosofických pravděpodobností, jež zkreslují naše prožívání, které je však *možné korigovat*. Třetí část první knihy vrcholí kapitolou, jež definuje pravidla pro *správné vedení rozumu* ve faktických vědách, tj. pravidla pro *správné posuzování příčin a účinků*.

Hume se neodvrací od vědecké racionality a kritičnosti, nýbrž rekonstruuje jejich smysl na přirozeném základě sdíleného světa poté, co skeptická krize vede k podřazení hlubokých zkoumání službě „životu“. Právě vědám o faktech se Hume v *Pojednání* snaží poskytnout i metodu a právě v tom spočívá značný díl užitečnosti a poučení, kterou má epistemologie přinést lidstvu. Jak si v rámci své filosofie Hume představoval nový smysl experimentálních věd, včetně vědy o člověku,³⁰ od nichž již epistemologická reflexe nevyžaduje metafyzickou pravdivost, nýbrž užitečnost, koherenci, soulad s metodicky zajištěným zkušenostním základem a zároveň schopnost *obstát i v nejkritičtějších přezkoumáních*,³¹ je složitá otázka, kterou má radikálně skeptický výklad Humovy filosofie tendenci pomíjet a kterou ani kniha Zuzany Parusnikové nevznáší.

29 Tím vzniká jistý kruh, neboť mentální zeměpis opět potřebuje správný metodický postup pro zkoumání příčin a účinků. Nejde však o bludný kruh, nýbrž obě strany se mohou navzájem postupně korigovat.

30 Hume, D., *A Treatise of Human Nature*, c.d., s. 272–273; též, *Pojednání o lidské přirozenosti*. Kniha I: Rozum, c.d., s. 349.

31 Tamtéž.

SUMMARY

On Scepticism and Philosophy in David Hume

The study examines Zuzana Parusniková's book *David Hume, Sceptic*. It first examines how the book situates Hume's philosophy in between radical scepticism resulting from the scrutiny of human knowledge and natural belief that cannot be shaken by sceptical doubts. Hume accepts radical scepticism and the limits it sets for human understanding. However, a practicable philosophy must submit itself to belief in the common world and offer a useful examination into the principles of moral and social behavior and common life. This finally results in philosophy becoming a guide for a happy life.

In the second part, the study employs Hume's concept of the love of truth to show a deeper link between several functions of philosophy, and, by interpreting Hume's view of the relation between abstruse and easy philosophy, it criticizes Parusniková's interpretation of abstruse philosophy.

Keywords: David Hume, Pyrrhonism, scepticism, theory of knowledge

ZUSAMMENFASSUNG

Über Skeptizismus und Philosophie bei David Hume

Der vorliegende Text bietet eine Analyse des Buchs von Zuzana Parusniková *David Hume, Sceptic*, in dem die Philosophie David Humes in einen Widerspruch zur radikalen Skepsis auf Grundlage der Reflexion der menschlichen Erkenntnis und des natürlichen Glaubens gesetzt wird, deren Genese durch skeptische Zweifel nicht gestört werden kann. Hume akzeptiert die radikale Skepsis und die Grenzen, die sie der menschlichen Vernunft auferlegt. Eine praktikierbare Philosophie muss sich jedoch dem Glauben an eine gemeinsame Welt unterordnen und einen positiven Beitrag zur Erforschung der Grundsätze des menschlichen Verhaltens und Zusammenlebens im gesellschaftlich-moralischen Bereich leisten. Schließlich wird die Philosophie zu einer Anleitung für ein glückliches Leben.

Im zweiten Teil der Studie wird Humes Konzept der Liebe zur Wahrheit genutzt, um die tieferen Zusammenhänge zwischen den Funktionen der Philosophie bei Hume aufzuzeigen. Auf Grundlage der Analyse von Humes Auffassung zur Beziehung zwischen schwieriger und leichter Philosophie wird dann die Interpretation der Autorin zur epistemologischen Funktion der schwierigen Philosophie kritisiert.

Schlüsselwörter: David Hume, Pyrrhonismus, Skeptizismus, Epistemologie